مەهاباد قەرەداغی:

فێمینیزم ڕوانگەیەکە بۆ جیهانبینی بە چاویلکەیەکی مرۆڤسالاری

سازدانی : ڕێبوار ڕە زا چوچانی

ڕێبوار: با سەرەتا بە گەڕانەوە بۆ پێناسە و ناساندنی چەمک و مانا و دەلالەتەکانی فێمینیزم و شێوەی خەباتی ئەم بزاڤە و چۆنێتی تێگەیشتن لە بەرامبەر بزاڤی فێمینیستی دەست پێبکەین، چونکە گەلێ بۆچوونی جیاواز هەیە لەسەر چەمکی فێمینیزم.

مەهاباد قەرەداغی: فێمینیزم ڕوانگەیەکە بۆ جیهانبینی بە چاویلکەیەکی مرۆڤسالاری و ڕەچاوکردنی نرخ و بایەخی سروشتی مرۆڤ بە بێ هەڵاواردن و جیاکاری لەسەر بناغەی توخمی نێر و مێ. فێمینیزم فەلسەفەی هاوسەنگییە و لە ئەنجامی ئەو ناهەوسەنگییەدا هاتووەتە کایەوە کە مێژوویەکی دوورودرێژی هەیە و توخمی نێر و مێی لەیەکتری دابڕیوە و نرخی جیاوازی مرۆڤانەی لەسەر هەر یەکەیان داناوە و بەهۆیەوە کێشەیەکی قووڵ و گشتگرەوە دروست بووە و هەموو ئاست و بوارەکانی ژیانی کۆمەڵگەکانی مرۆڤایەتی گرتووەتەوە و کلتوور و سیستەمێکی داهێناوە کە بە کلتوور و سیستەمی باوکسالاری ناوزەدمان کردووە و تیایدا مرۆڤەکان یەکتری دەچەوسێننەوە. سیستەمەکە دێرینەوە و بەرژەوەندی توخمێکی لەسەر حسابی توخمێکی دیکە پاراستووە و لە ئەنجامیدا برەوەی بە کۆیلایەتی داوە. دیارە بۆ هەموومان ڕوونە ژن لەو هاوکێشەیەدا کۆیلە و چەوساوەکە بووە. بێگومان فێمینیزم بەرهەمی فیکری ڕۆژئاوا بووە، چونکە گەشەسەندنی کۆمەڵگە لەوێ خێراترە لە هەموو بەشەکانی تری زەوی. ئیدی ئەم فیکر و فەلسەفەیە جۆگەلە و ڕێڕە و ڕێبازی لێ دروستکراوە و ئاراستەی جۆراوجۆری لێ پێکهێنراوە بۆ ئەوەی لە ئەنجامدا ئەو ئامانجە بهێنێتە دی کە هاوسەنگی لە نێو کۆمەڵگەدا دروست ببێت.

ڕێبوار: ئەگەر بزاڤی فێمینیزم وەک بزاڤێکی کۆمەڵایەتی لە پێناو دەستەبەرکردنی مافەکانی ژنان و گێڕانەوەی باوەڕ و توانستەکانی ژنان و دروستکردنی تێڕوانینی یەکسانخوازانە لە نێوان ژن و پیاودا خۆی مانیفێست کردبێ، بەڵام چەمک و ئامانج تا ئێستا لە نێو کۆمەڵگەی ئێمە و بە تایبەت لە نێو خوودی ژناندا ناتێگەیشتنێک هەیە بۆ ئەم بزاڤە. هۆکارەکانی ئەم ناتێگەیشتنە چین؟ بۆچی هەوڵ نەدراوە تێگەیشتنێک دروست ببێت بۆ ئەم بزاڤە و خەباتەکانی؟

مەهاباد قەرەداغی: فیکر و فەلسەفەکان بەرهەمی عەقڵە تایبەتییەکانی نێو کۆمەڵگەن، بەڵام ئەم عەقڵانەش بە عەقڵی گشتییەوە پەیوەست و پەیوەندیدارن. ئاست و ڕادەی گەشەسەندنی کۆمەڵگەکان بڕیاردەرن لەوەی هەر فیکر و فەلسەفەیەک لە کۆمەڵگەدا چەند گەشە دەکات و چۆن پیادە دەکرێت و چلۆن دەکرێت بە ڕێبازی خەبات و بەرنامەی قابیل بە پراکتیزەکردن.
ئێمە ئەگەر بە چاویلکەیەکی کۆمەڵناسییەوە ئاوڕێک لە کۆمەڵگەی کوردستان بدەینەوە و مێژووی کورد وەک نەتەوەیەکی ژێردەستە و کوردستان وەک وڵاتێکی داگیرکراو هەڵسەنگێنین، پێمان سەیر نابێت بۆچی ئێمە هێندە لە دواوەین. ئێمە تەنها چەند ساڵێکە و تەنها لە یەک لە چوار بەشی کوردستاندا نیمچە سەربەخۆییەکمان هەیە و تا ڕادەیەک لەسەر پێی خۆمان

ڕاوەستاوین، بەڵام خۆشبەختانە نەوەستاوین و کار دەکەین بۆ ڕاستکردنەوەی هەموو ئەو بارە خوارانەی کە مێژوویەکی دوور و درێژیان هەیە. ئێمە بیرمان نەچێت کە کۆمەڵگەی ئێمە لە ڕووی قۆناغی گەشەسەندنەوە هێشتا وەک فیکر بیری تایفەگەری بەسەریدا زاڵە و ئەمەش کاریگەری یەکجار زۆری هەیە لەسەر پرسەکانی کۆمەڵگە بە گشتی و هی ئافرەت بە تایبەتی. ژنان لە کۆمەڵگەی ئێمەدا وەک گشتی نەک وەک تاک و تەرایەک، هێشتا خاوەنی ناسنامەی خۆیان نین. نەخوێندەواری بە گشتی و لە ناو ژناندا بە تایبەتی هێشتا لە ڕێژەیەکی بەرزدایە. فێمینیزم دنیابینی و فیکرە و فیکر و فەلسەفەش هۆشیاریان پێویستە، هۆشیاریش تەنها بە خوێندەواری نایەتە بەرهەم بەڵکە بە دەرککردن و کرانەوەی مێشک و بە هەبوونی ئازادییەکی تاکەکەسی. کۆمەڵگەی ئێمە هێشتا کۆمەڵگەیەکی کۆلێکتیڤە و تاک لە نێو کۆمەڵدا تواوەیە، ئەمە نەک تەنها بۆ ژن بۆ پیاویش وایە، بەڵام بۆ ژن بارەکە خوارترە و ڕاستکردنەوەیشی قورسترە. هەندێ کەس چونکە لە چاویلکەیەکی کۆمەڵناسییەوە ناڕواننە کێشەکان و دیاردەکان، بۆیە زوو ڕەشبین دەبن و دەستیان لە خەبات و تێکۆشان سارد دەبێتەوە، بەڵام ئەمانەی کە ڕوودەدەن پێویستیان بە لێکدانەوەی کۆمەڵناسانە هەیە و کات و وزە و ئیرادەیان پێویستە بۆ ئەوەی بارە خوارەکان ڕاست بکرێنەوە. خۆشبەختانە لە کۆمەڵگەی ئێمەدا کەسانێک هەن لە نێو ڕووناکبیران و سیاسەتمەداران (ئەگەر چی هێشتا ژمارەیان کەمە) بەڵام خوازیاری ئەو هاوسەنگییەن و کاری بۆ دەکەن. پێویستمان بە پشووی شۆڕشگێڕانە، وزەی کارکردن و ماندوونەناسی و ئیرادەی خەبات هەیە بۆ ئەو مەبەستە.

ڕێبوار: مێژووی فێمینیزم لە وڵاتی ئێمە بۆ کەی دەگەڕێتەوە، یاخوود ئایا دەتوانین بڵێین بزاڤی فێمینیزم لە کوردستاندا هەیە، ئەگەر بوونی هەیە بۆچی نەیتوانیوە ڕۆڵی ژنان زیاتر بکات لەوەی کە هەیە لە کایەی سیاسی و کۆمەڵایەتییەکاندا، یاخوود بۆچی تا ئێستا زۆرینەی ژنانی کورد لە مافە سەرەتاییەکانیان بێبەشن و لە پاشکۆی دەسەڵاتەکانی پیاواندا ئیدامە بە ژیان دەدەن؟

مەهاباد قەرەداغی: لە کوردستاندا چالاکی کۆمەڵایەتی هەیە و، هەوڵی تاک و کۆ هەیە بۆ ئەوەی لەسەر هەندێ لە دیاردە کۆمەڵایەتییەکان بوەستین و قسەبکەین ، وەلێ فێمینیزمی کوردی وەک ئەوەی فیکر و فەلسەفەیەکی مرۆڤسالارانەی لە پشتەوە بێت و بووبێت بە ڕێبازگەلی فێمینیستی هێشتا نییە. پاشکۆبوونی ژن لە نێو کۆمەڵگەدا شتێک نییە تایبەت بێت بە کۆمەڵگەی کوردستانەوە، بەڵام بەهۆی ئەو تایبەتمەندییەی کە باسمان کرد کۆمەڵگەی کوردستان ئاستەنگی زیاتری هەبووە بۆ پێشکەوتن. ئەو چالاکییانەشی کە ژنی کوردستان و پێشکەوتنخوازانی نێو کۆمەڵگەی کوردستان کردوویانە بە فیڕۆ ناچن و بەرهەمیان دەبێت. بێگومان گەشەسەندن لەم ڕووەوە خاو بووە و مرۆڤ ئاواتەخوازە خێراتر ئەو خەباتە بۆ پێشەوە بچێت، بەڵام وەک وتم کۆمەڵگەیەکی ئاڵۆزی وەک هی ئێمە ڕەنگە کاتی زیاتریشی بوێ لەوەی کە ئێمە حەز دەکەین بۆ پێشەوە بچێت.

ڕێبوار: لەو کۆمەڵگایانەی کە هەمیشە عەقڵیەتی پیاوسالاری تێیدا باڵادەستە و دەسەڵاتی یەکەمی ئینسانەکان بۆ پیاوانە و ژنیش لە پاشکۆی خۆیدا دادەنێت، خەباتەکانی ژنان قورستر دەبێت و بارگرانی زیاتر دێتە سەر ڕێیان بۆ زامنکردنی مافەکانیان، ئێستا لە کوردستان زەمینەسازییەک بۆ بایەخدان و گرنگیدانی زیاتر بە خەباتی ژنان هەیە، بەڵام سستیەک

دەبینرێت لە شێوەی خەبات و هەنگاوهەڵهێنانی ڕێکخراوەکانی ژنان، هۆکارەکانی ئەم سیستییە بۆچی دەگەڕێتەوە؟

مەهاباد قەرەداغی: هۆی ئەوەیە ئەو ڕێکخراوانە ڕێبازیان نییە، دنیابینییەکی ژنانەیان نییە تا دنیا و دیاردەکانی پێ بخوێننەوە. ڕاستە چەندان دەسەڵاتدار و کەسانی کلیلی لەنێو حیزبەکاندا و لە نێو حکومەتی کوردستاندا هەن کە هاوکاری و پشتیوانی بۆ پرسی ئافرەت ڕادەگەیەنن، بەڵام ئەم هاوکاری و پشتیوانیانە لە شێوەی تیۆریدا دەمێننەوە ئەگەر ژنانێکی هۆشیار و خاوەن فیکر خۆیان نەیەن هاوکارییەکانیان لێ وەربگرن و وەریبگێڕنە سەر کردەوە. ڕاستە ڕێکخراو زۆرە و هەر یەکە و کەسێکی بۆ دانراوە و کراوە بە سەرۆک و سکرتێری، بەڵام ئەوەی واقیعی ژنانی کوردستانە و زۆر بە ڕاستگۆییەوە پێویستە دەرببڕدرێت ئەوەیە کە سەرانی ئەو ڕێکخراوانە خاوەنی جیهانبینی نین، ڕاستە خوێندەوارن بەڵام ڕۆشنبیرییان لە ئاستێکی نزمدا بووە و خەباتی فێمینیستیش ژنی ڕۆشنبیری خاوەن نەزەری پێویستە تا ڕەوت و ڕێبازی بۆ دیاری بکات. بە بۆچوونی من زۆربەی ئەو ڕێکخراوە تەقلیدییانەی کە هەن زیادەن و پێویست دەکات میتودی نوێ بۆ خەباتی ژن دابنێین و شێوازو ئامرازەکانی خەباتی ژنان لە کوردستاندا نوێ بکەینەوە، دەنا بەم ئامراز و شێوازانەی کە ڕێکخراوەکانی ئێستا کاری پێ دەکەن ناشێ مافەکان دەستەبەر بکرێن. ئێمە پێویستمان بەوەیە پرسی ژن بە دەزگایی بکەین. حیزبەکان ئەگەر بیانەوێ لەو بوارەدا پێشڕەو بن پێویستیان بەوەیە دەزگای بەرەودایان هەبێت کار بۆ مەسەلەی ژن بکات نەک ڕێکخراوی بێ برەو. پێشم وایە کاتی ئەوە هاتووە حیزبەکان بیر لەوە بکەنەوە کە میتودی بەدەزگاییکردن لە مەسەلەی ئافرەتان، لاوان، قوتابیان و پیشەکارانی دیکەشدا پەیڕەوی بکەن.

ڕێبوار: ئەگەر بکرێت تێڕوانینەکانی خۆتمان پێ بڵێیت بۆ چۆنیەتی خەباتی ژنان بۆ ئاییندە و خۆئامادەکردن بۆ ئەو پێشهاتانەی کە دێنە ڕێی ژنان. هەر لە پەرەسەندنەکانی کۆمەڵگە و گۆڕانەکانی شێوازی ژیانکردن، کە ئەمەش پێویستە ئافرەت خۆی بۆ ئامادە بکات، تا بتوانن زیاتر خۆیان بسەلمێنن و زیاتر هەوڵ بدەن بۆ چەسپاندنی یەکسانی لە نێوان خۆیان و پیاواندا؟

مەهاباد قەرەداغی: ژن پێویستە خۆی پەروەردە بکات و هاوکێشەکانی سیاسەت و کاریگەرییەکانی فێر بێت بۆ ئەوەی بێتە نێو کایەی سیاسەتەوە. ئەوەندە بەس نییە ژن بێتە نێو حیزبەکانەوە و لەبەر ژنبوون خاتری بگرن و بیخەنە نێو جامخانەی سیاسەتەوە، بەڵکە پێویستە بەکردەوە سیاسی بێت و هونەر و زانستی سیاسەت فێر بێت و ئەگەر حیزبایەتی دەکات بە هێز و هۆشیارییەوە کار لە نێو حیزبەکاندا بکات. ئەوەندە بەس نییە ژن وەزیفەیەکی باڵای هەبێت لە نێو حکومەتدا، یان پلەیەکی سەرکردایەتی هەبێت لە نێو حیزبەکەیدا، بەڵکە ئەوەی گرنگە بۆ ژن پێویستە کار و کاریگەری هەبێت لە نێو کۆمەڵگەدا و، قسە و بۆچوونی هەبێت و بیخاتە گەڕ بۆ پێشخستنی حیزبەکەی، کۆمەڵگەکەی و وڵاتەکەی بە گشتی. ڕۆڵی ژن لە نێو حیزبەکانی کوردستاندا بە داخەوە تا ئێستا تەنها ڕواڵەت بووە و، لەمەشدا هەم ژن و هەمیش حیزبەکان زیانی زۆریان کردووە. ژن ئەو زیانەی پێکەوتووە کە بواری پێنەدراوە خۆی خۆی بێت و فیکر و بۆچوونی خۆی هەبێت و گەشەی پێبدات، حیزبەکانیش ئەو زیانەیان پێکەوتووە کە هەتا ئەمڕۆ ژنێکی هەڵکەوتوویان تێدا نەبووە کە بتوانێت لە پێشخستنی حیزبەکەدا ڕۆڵی کلیلی ببینێت. بە بڕوای من لەمەودوا پێویستە بیرکردنەوەکان بە ئاراستەیەکی جیاواز لەوەی پێشوو بن.

حیزبەکانی کوردستان چەند پێش بکەون و بگەنە هەر ئاستێک لە ئاکامدا ئەگەر لە مەسەلەی ژندا ڕۆڵیان سست بێت، بە حیزبێکی دواکەتوو ناوزەد دەبن. ژنانیش پێویستە ئەوەیان لەبەرچاو بێت، ئیشکردن لە ناو پرسی ژن، ئیشکردنە لە ناو کایەی سیاسەت، بۆ ئەو مەبەستەش پێویستە سیاسی بن بە مانای وشەکە. سیاسی پێویستە ئاگادار و هۆشیار بێت، سیاسەت هونەر و زانستە و دەبێت کارامە بێت تیایدا، ئەمەش پێویستە کاتی بۆ دابنێیت بۆ دان و ستانی زانیاری و هەواڵ لە سەر ئاستی جیهان و ناوچەکەو کوردستان. پیاوان کە خۆ تەرخان دەکەن بۆ سیاسەت هیچی تر ناکەن، بەڵام ئەو ژنانەی لە کوردستاندا لە نێو حیزبەکان کاریان کردووە ئەرکی ماڵەوە و منداڵ و کۆمەڵێک ئەرکی لابەلایی تریان هەیە و هەر بە ناو لە نێو سیاسەتن و تەنها لەبەر ڕواڵەت و جلوبەرگە ژنانەکەیان بۆ چاوفریوودان دادەنرێن. وا نابێت، دەبێ ژنانێکیش هەبن خۆ تەرخان بکەن بۆ سیاسەت، هونەر و زانستی سیاسەت فێر بن، خۆیان بن نەک سێبەری کەسانی تر. ژن بن بە بیرکردنەوە و ناوەڕۆک نەک بە ڕواڵەت و جلوبەرگ، کار و کاریگەرییان هەبێت و دیار بێت.

ڕێبوار: پرسیارێکی ترمان لەبارەی پرۆژەی ئەو کتێبە تازەیەی خۆتە کە کاری لەسەر دەکەیت. وەک زانیومانە ئێستا سەرقاڵی کارێکی تازەی لە سەر چەمکی فێمینیزم و ڕەنگە وەک ناوەڕۆکیش هەر نوێ بێت و ئەوە دەهێڵینەوە بۆ کاتی بڵاوبوونەوەی. بەڵام ئایا دەکرێ بە شێوەیەکی گشتی تیشک بخەیتە سەر ئەو کتێبە؟

مەهاباد قەرەداغی: دوای کتێبی (ئازادکردنی مێژوو) ، (شەرەفنامە) کە هەردووکیان لێکۆڵینەوەن لە پرسی کۆمەڵگە بە گشتی و پرسی ژن بە تایبەتی، ئێستا کار لە کتێبێکی تردا دەکەم کە تیایدا ئەو تیۆرییانەی تێدایە کە بە گونجاوی دەزانم بۆ خەباتی فێمینیستی لە کوردستان بە ڕەچاوکردنی تایبەتمەندییە مێژوویی و کولتوورییەکانی و ئاستی گەشەسەندنی کۆمەڵگەی خۆمان. فێمینیزم پێویستە بکوردێندرێ و ڕێبازی کوردی لێ پێکبهێنرێت بۆ ئەوەی بکرێت بە بەرنامەی کار. هەوڵم داوە لەو کتێبەدا تیۆری فێمینیزمی کوردی دابڕێژم کە بۆ قۆناغی ئێستا و داهاتوو بگونجێ.

ڕێبوار: ماوەیەکە دەبیستین سەرقاڵی نووسینی ڕۆمانێکیش بووی، وەک زانیومانە تەواویشت کردووە. دەکرێ تیشکێک بخەیتە سەر بابەت و ناوەڕۆکی ئەم ڕۆمانەش؟

مەهاباد قەرەداغی: بەڵێ ڕۆمانی (زەنگدانەوە)م تەواو کردووە و هیوادارم بەم زووانە بە دەستی خوێنەر بگات. نامەوێ پێش ئەوەی خوێنەر ببینێت خۆم باسی ناوەڕۆکەکەی بکەم، تەنها ئەوەندەی لەبارەوە دەڵێم کە لەو ڕۆمانەدا ئەندێشەی ڕاستەقینە و سەرنجڕاکێشی ژنێکی نووسەر دەبینرێت کە پاڵەوانی ڕۆمانەکەیە. ئەم ئافرەتە تەنها نووسەرێکی ئاسایی نییە، بەڵکە خاوەنی توانایەکی سەرووی سروشتیشە و هەستی شەشەمی لە شێوەی ڕادارێکی زۆر هەستیار کارایە و بەهۆیەوە دەتوانێ نەبینراو ببینێ و ڕابردوویەکی دوور و داهاتوویەکی دووریش بخوێنێتەوە، دەتوانێ بیر و هەستی مرۆڤەکانی دەوروبەری بخوێنێتەوە. لەم ڕۆمانەدا بە شێوەیەکی چڕوپڕ و سەرنجڕاکێش کارم لەسەر وردەکارییەکانی دەروونی باڵا و ڕۆحی بێسنووری ژنێکی نووسەر کردووە نەک لە یەک ژیان و یەک سەدەدا، بەڵکە لە چەندان سەدەی ڕابردوو و داهاتووشدا کۆژانی هەموو ژنانی کۆکردۆتەوە و دەریاندەبڕێت. بۆ ئەوەی تاڵە

تیشکێک بخەمە سەر ڕۆمانەکە چەند دێڕێکی کۆتایی ڕۆمانەکەت پێ دەڵێم کە پاڵەوانی ڕۆمانەکە باسی دەکات و دەڵێت:

((ئەم کۆژانە، سەرەتای کۆتایی نییە. ئەم داستانە دڵۆپێکە لە دەریایە. گەر دەپرسی زەنگدانەوە چی بوو ئەی هاوڕێی میهرەبان، دەڵێم: پیاسەی هێمنی زمانم بوو، لە ساتێکی بێدەنگی. ڕاهێنانێکی دەروون بوو لە وەختی قەیران و سەختی. دەربازبوون بوو لە پەلاماری گەلەگورگی سەرەڕێ، گەیشتن بوو بە ڕۆحی تۆ، لە ڕۆحی خۆم، سەختترین جێ. هەر دڵۆپێکی دەریا بوو، ئەی دلۆڤان. دڵۆپێک لە ئۆقیانووسی تەلیسمی ساتێکی ژووان. دڵۆپێک بوو لەو نوورەی کە ڕژاوەتە ڕۆح و چاوم. تاڵێک بوو لە تیشکی هزر، کە بووەتە هەوێنی ناوبانگ و ناوم. ساتێک بوو لە سەودایی من لە ژێر ساباتی ڕووناکی. چرکەیەکی نوقمبوون بوو لە ناخی خوا و، هەستی پاکی. سروەی سۆزێک بوو هەڵقوڵاو لە شەشەم هەستی باڵاوە، تیشکێک بوو پەیوەست بوو بە گیان و جەستەوە، بە ڕێبازێکی ڕەواوە، بە هۆش و هەستی باڵاوە.))